

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ

Дар'я ЄВТУШЕНКО

*доктор філософії зі спеціальності Право (PhD),
старший викладач кафедри конституційного
та адміністративного права*

*Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

Імплементація міжнародних стандартів до національної правової системи дозволяє створити нові та вдосконалити вже існуючі механізми забезпечення захисту прав людини у національній площині правозастосування. Визначена тематика набуває актуальності з огляду на важливість такого забезпечення у період дії правового режиму воєнного стану в Україні. За таких умов підвищена увага приділяється вразливим категоріям осіб, до яких належать зокрема і діти.

Одним із «базових» суб'єктів забезпечення захисту прав дітей, профілактики правопорушень щодо дітей та серед дітей, визначаються підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України, діяльність яких ґрунтується на визначених законодавством вітчизняних нормах та імплементованих до нього міжнародних стандартах, які відрізняються різноваріативністю та різнофакторністю, що, в свою чергу, дозволяє охопити захист прав дітей у різних сферах життєдіяльності суспільства та сформувати дієву державну політику із ефективною її практичною реалізацією.

Існуючі різнофакторні міжнародні стандарти із захисту прав дітей свідчать про важливість та актуальність проблеми, яка потребує підвищеної уваги від держав та вдосконалення національних інструментів такого захисту, формування єдиної загальноприйнятої моделі із особливостями законодавства окремої держави.

Так, варто звернути увагу на міжнародні акти, які містять стандарти щодо забезпечення прав, свобод та найкращих інтересів дітей, необхідних умов для життя, особливостей правосуддя, дружнього до дітей, захисту окремих категорій дітей, як-от: діти, які опинилися у складних життєвих ситуаціях, діти, які раніше були притягнуті до відповідальності за вчинення правопорушень, діти, які залишилися без батьківського піклування тощо.

Визначені акти можна умовно поділити на групи: а) міжнародні стандарти, що передбачають загальні положення щодо захисту прав

дітей, забезпечення їх найкращих інтересів; б) міжнародні стандарти, що передбачають недопущення вчинення неправомірних дій щодо дітей; в) міжнародні стандарти, що передбачають правила щодо здійснення правосуддя, дружнього до дитини; г) міжнародні стандарти, що спрямовані на профілактику правопорушень серед дітей тощо. До визначених актів, наприклад, належить Конвенція ООН про права дитини, яка передбачає обов'язок держави вживати всіх необхідних заходів щодо захисту дитини, в т.ч. передбачення покарання за порушення її прав, а також, незалежно від того, хто є суб'єктом взаємодії із дитиною, закріплюється обов'язок забезпечення найкращих інтересів дитини, в т.ч. щодо захисту і піклування тощо, та Декларація прав дитини, яка визначає метою забезпечення визначеній категорії «щасливого дитинства та користування передбаченими Декларацією правами і свободами для їхнього особистого блага та блага суспільства і закликає батьків, чоловіків і жінок як окремих осіб, а також добровільні організації, місцеві влади і національні уряди до того, щоб вони визнали і намагалися дотримуватися цих прав шляхом законодавчих та інших заходів»¹. До актів, що містять міжнародні стандарти захисту прав дітей від неправомірних дій щодо них, належать: факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах, Конвенція про заборону та негайні дії щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці, Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція), Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей (Гаазька конвенція) тощо. Варто звернути увагу і на акти, які передбачають правила здійснення правосуддя щодо дітей, із врахуванням захисту їх прав, наприклад, Рекомендація N R (87) 20 Комітету міністрів державам-членам «Про соціальний вплив на злочинність неповнолітніх», Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), Правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі (Гаванські правила), які мають на меті, перш за все, виховання дітей у дусі дотримання закону, допомогу у виправленні неправомірної поведінки та неприйнятних для суспільства ідей, які заборонені нормами законодавства, допомогу та підтримку у реабілітації, забезпечення права на освіту, охорону

¹ Декларація прав дитини : прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text (Дата звернення: 30.03.2026)

здоров'я, допомогу у соціалізації, правове виховання, правопросвітництво і вторинну профілактику правопорушень.

Важливими є також і міжнародні стандарти, які закріплюють важливість профілактики правопорушень серед дітей. У цьому контексті варто звернути увагу і на Керівні принципи Організації Об'єднаних Націй для попередження злочинності серед неповнолітніх (Ер-Рядські керівні принципи), які у національному законодавстві підкріплюються Національною стратегією захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2028 роках. Для Ер-Рядських керівних принципів, які і для попередньо згаданих актів, характерним є акцент на допомозі дитині, яка потрапила або може потрапити у «конфлікт» із законом, перш за все на ролі профілактики правопорушень серед дітей, надання соціальної підтримки, пріоритеті захисту прав дитини, та на домінуючому методі профілактики правопорушень – попередженні, шляхом виховання дитини, ролі залучення всіх можливих суб'єктів профілактики правопорушень, починаючи з сім'ї та близьких осіб тощо, шляхом створення необхідних умов для життя та розвитку дитини з метою запобігання виникнення причин та умов, які сприяють вчиненню правопорушень.

Перераховані акти не є виключним переліком, а лише «базовими» для регулювання відносин у сфері забезпечення прав дитини на міжнародному рівні, а їх дотримання, імплементація у національне законодавство з метою вдосконалення існуючих механізмів захисту вказаної категорії осіб, надає можливість створити якісну систему, кожен елемент якої забезпечує досягнення цілей, поставлених державою, – систему, у якій неабиякого значення набувають суб'єкти забезпечення захисту прав дитини та профілактики правопорушень серед дітей, серед яких визначаються і підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України.